

sika kaudu loodud dramaturgia vastuvõttu.

See oli minu vastuse eelnälg. Arhitektuur on stamp. Lauljal tuleb orkestrist üle karjuda - tähendab, tal kaob p i a n o, ta ei suuda ilmetada fraasi, ei saa laulda väljendusintonatsioon otsides. Hiljuti väitis üks Moskva konservatooriumi pedagoog, et lauljal pole üldse pianot vaja! On vaja näidata suurt häält, siis ta saab kohe tööle teatrisse, palgale, varsti saab tiitli - selle eest, et suudab katta orkestri.

M.V.: Vaesed tudengid.

B.P.: Mitte ainult tudengid - vaene publik! Aga publik tasub meile kätte - publik on ooperiteatrist ära pöördunud. Suurde Teatrisse tulakse, et näha oivalist teatrimaja, tunda atmosfääri. Aga nõuded lauljale Šaljapini tasandil? Kus on laulja kui muusik? Noorele lauljale öeldakse: jäta puid-padi, sul on suur hääl, löö, trumpa sellega! Lõpuks ta võtab kuulda.... Teil ma kohtasin ühte noort bassi, kes lausa hämmastas mind oma musikaalsusega, sellega, et tal on olemas piano...

M.V.: Jutt oli Leonid Savitskist, kes "Hovanštšinas" laulab vanausuliste juhti Dossifeid.

- - -

Laulva näitleja kasvatamisest on kõneldud ja kirjutatud päris palju, hoopis vähen - lavastajate, eriti ooperilavastajate kasvatamisest. Näib, et lavastajaid, kes huvitavalt räägivad, on palju rohkem kui neid, kes tõesti huvitavalt lavastavad. On väga põnevaid lavastuskontseptsioone, millest võib lugeda näiteks kavalehelt, aga lavale vaadates seda ei leia. Kas on võimalik õpetada noort lavastajat töötama näitlejaga, nii, et tema mõtted väljenduksid etenduse endas, näitlejate kaudu? Üldse, milliseid lavastajaomadusi saab kasvatada, arendada, ja mis peab olema juba looduse poolt?

B.P.: Loomulikult on väga raske õpetada režissuuri inimesele, kel pole selleks annet. Kasvatada maitset, sisendada nõuete ja vajaduste "loend", kui nii võib öelda - seda muidugi saab teha, s.o. - õpetada talle "ametit". Ta peab teadma, mis tal tuleb teha, mida peab oskama. Aga ooperilavastaja ande a l u s e k s on minu meelest loomupärane, mõjus f a n t a a s i a, mis on seotud muusikaga, eluga, inimsuhetega. Viimane on väga oluline töös näitlejaga. Võin endanisi leiutada tegelasi nii palju kui kulub - Carmen, Rigoletto, keda tahes. Aga kui alustan tööd lauljatega, näitlejatega, näen, et s e e laulja ei suuda teha just s e d a, - mitte et ta oleks halb näitleja, vaid et tal on teistsugune l o o m u s. Pean töötama, pidades silmas tema natuuri. Oskus lasta ennast mõjustada näitlejast on omadus, mida on

väga raske lavastajas tekitada. Aga kui seda natukegi on olemas, saab seda arendada. Tuleb treenida. Treenida saab praktilises töös.

M.V.: Kas režiiüliõpilastele psühholoogiat loetakse?

B.P.: Selline aine on õppeplaanis olemas, fakultatiivsena. Ausalt öeldes on temast vähe kasu. Psühholoogia on väga peen asi, aga kui pole aine olemuse tunnetust, siis jääb kõik muu vormiks, rekendandiseks.

Dirigent peab mõtlema helides, lavastaja - tegevuse kaudu. Ta peab tegevuse näitlejast välja rebima. Sellise, milleks näitleja on võimeline. Muidu on tulemuseks see, et näitleja on võlts. Kas teate - põhiaine lavastaja jaoks - sellist ainet ja teadust ei ole - on loodus. Kus tuleb õppida misantseerimist? Metsas! Kõnnin mööda metsa ja uurin misantseeni. Kui lähete metsa sellise ülesandega, jahmute, kui geniaalne on loodus! Astute kaks sammu paremale ja misantseen muutub! Millised kompositsioonid on pöösastes ja puudes! Kompositsiooni meile õpetatakse. Tuleks õpetada suhtlemist loodusega. Näiteks lindudega: kuidas käituda, kuidas end ülal pidada?

Mina ei õpeta lavastajaid juba ammu. Loobusin põhimõtte pärast. Aga olen asjaga kursis: õpetatakse kehvasti, valesti. Minu asemel tulid teised, kes õpetavad minu programmide järgi - aga mina olen neist juba ^alhti öelnud, sest nad on aegunud. Tehakse uusi programme, ma pole kindel, et need tulevad paremad. Lavastajaid pole vaja toota massitiraažis. Kui praegu ilmuks neli-viis tõesti andekat operilavastajat, siis piisaks kogu meie maa jaoks. Neid tuleks õpetada ühes dirigentide ja lauljatega alates I kursusest, nad peaksid õppima näitlejameisterlikkust ja dirigeerimist, dirigendid aga - režissuuri, ühes lavastajatega... Meil tulevad kokku "eri usku" inimesed - üks usub vokaali, teine teatrisse, kolmas muusikasse. Tulemus: teater on konflikt, etteplaneeritud konflikt, dirigendi, näitleja ja lavastaja konflikt. Aga peaks olema ühtsus: operisüntees.

M.V.: Oma raamat "Mõtisklusi operist" olete jaotanud operilavastajad kolme "klassi": ühed, kelle töö piirdub välise seadega (sina tuled paremalt, sina vasakult - ja lavastus on "valmis", aitäh sellegi eest, et lavastaja ei sega muusikuil tööd teha); teised, kelle ~~suur~~ peamine soov on iga hinna eest uut moodi teha - ja kes teevad teatris kõige enam kahju; kolmandad, keda te hindate: need, ^eks süvenevad teose muusikalisse dramaturgiasse ja lähtuvad lavastamisel sellest. Milline lavastajatüüp, "klass" neist kolmest on meie operiteatrites praegu levinuim?

B.P.: Puhtal kujul neid ehk alati ei olegi, sest igaüks tahab ~~ehk~~ näida ikka veidi paremana, kui ta tegelikult on. On inimesi, kes palju ja

hästi võivad pajatada muusikalisest dramaturgiast, väga hästi avada ideesid, proovi tulles aga osutada...esimese "klassi" režissööriks. Väga oluline on töövõime, s o o v tööd teha. Ma ei usu lavastajasse, kes teeb proovi ja vaatab kella, sest tahab sõita kalale või jalgpallimatšile. Kui jalgpall on lavastajale tähtsam kui töö näitlejatega, kellel parajasti miski ei õnnestu - siis ma ei usu sellisesse lavastajasse. Tal pole t ö ö r ö ö m u. Ta on ametis, talle makstakse palka - iseasi, et võibolla ei maksta kuigi hästi -, peaasi: ta on ametis, on end "sisse seadnud", töötab teatris, käib aplausi peale kummardamas. Tema rõõm on esietendused. Lavastaja, kes üle kõige armastab esietendusi, pole minu jaoks lavastaja. See on e d u h a r r a s t a j a. Lavastaja peab kirglikult soovima iga oma töötundi. Tegev ja konstruktiivne mõte peab temast ise välja k i p p u m a. - Ka seda saab inimesele õpetada, kui tal on eeldusi, on soov.

M.V.: Selleks ajaks, kui meie saade on eetris, on "Hovanštšina" esietendused möödas. Aga praegu, kolm päeva enne esietendust, kui ees on veel kaks peaproovi - mida ütlete tulemuse kohta? Mida õnnestus teha sellest, mida taotlesite, mida ei? Sadat protsenti võib-olla ei õnnestu kunagi teha?

B.P.: Lavastaja, nagu näitlejagi, on raskes olukorras, kui küsitakse, mis õnnestus, mis mitte, sest kunstis on seoseid, mida lõhkuda, mille vahele seinu ehitada pole mõtet - see oleks juba formalistika valdkond. Ma ei usu eriti näitlejaid, kes jutustavad väga hästi oma loomingust - kuidas nad on loonud ühe või teise rolli. Enamasti nad valetavad, on harjunud valetama, oskavad seda, on tarkpead. Ka mina võiksin rääkida midagi seesugust. Aga mul on enne esietendust alati selline tunne: kõik, mis ma suutsin teha, tegin ära. Mida ei suutnud - ei tea, kes selles süüdi on: võib-olla Mussorgski, võib-olla näitlejad, võib-olla mõistmatu publik... Arvan, et praegu on selline periood: tuleb näitlejad omapead jätta. See, mis neis on olemas, peab küpsema. Kui seeme on mulda pandud, ei tohi iga viie minuti järel maad üles kaevata, et vaadata, kas juba idaneb. Liiga suur tähelepanu tegelaskuju vastu on juba kahjulik, näitleja tuleb jätta enda hooleks. Ja teadlikult, või - enamasti - alateadlikult, temas küpseb see, mis külvatud. Praegu on raske öelda, k u i d a s küpseb, see sõltub paljudest asjaoludest. Aga: kõike, mis m i n a võisin teha n e n d e näitlejatega - seda nad tegid sajabrotsendiliselts. Olen kogenud mees, realist. Tean, et mida näitleja ei suuda, seda ta ei suuda. Aga seda, mis ta suudab - seda ta tegi sellpärest, et on a u s. Näitlejad, keelega ma töötasin, on ausad töötegijad. Ja see on peaasi. Talent pole meie teha. Ta kas on olemas või ei ole. Küsida võib ainult, kas töötati armastusega. Töötati. Ausalt? Ausalt. Meie südametunnistus Mussorgski ees, enda ja eesti

publiku ees on puhas. Aga publikul on oma vastutus. Publik pole k o h t u n i k, vaid etenduses osaleja. Kui suurel määral publik osaleb, see sõltub näitlejast, aga ka publikust, kes tuleb teatrisse. Kui ta tuleb, tahtes meelt lahutada, siis on see üks asi. Kui tuleb, tahtes t u n n e t a d a m a a i l m a, inimese siseelu, ühiskonna elu - see on hoopis teine asi. Publik kuulub etenduse elavasse organismit. Iga etendus on isesugune, sest publik on uus. Publik loob etenduse võrdselt näitlejaga. Täissaali puhul on näitleja ühtmoodi, tühja saali puhul teistmoodi, ja sageli sumbib publik andeka näitleja muutuma geniaalseks või - andeka näitleja olema andetuks.

M.V. "Hovanštšina" esietenduse publik ilmselt mõistis, et kaasakiskuvate tegelaskujude taga on lavastaja huvitav töö näitlejatega ja kiipkis oma suurima tänuaplasi - ühes braavohüüetega - lavastaja Boriss Pokrovskile.